

Pregledni rad
UDK 811.163.42
003.349 Damjanović, S.

METODOLOŠKI PRINOS(I) STJEPANA DAMJANOVIĆA ISTRAŽIVANJIMA HRVATSKOGA GLAGOLJAŠTVA

Ivana Eterović

Pokušaj je utvrđivanja glagoljaške koncepcije književnoga jezika i njezin opis u pojedinačnim tekstovima, pretežno onim neliturgijskoga korpusa, konstantom opusa Stjepana Damjanovića. Najviše ga zanima kako su se oblikovali stavovi glagoljaša o adekvatnome književnome jeziku u procjepu između uporabe staroslavenskoga, čijom su višestoljetnom tradicijom raspolagali, i starohrvatskoga sustava, ponajprije čakavštine, na čijim su temeljima mogli izrazitije oblikovati književni jezik kako bi osigurali njegovu razumljivost i postigli prihvatljivost na širem prostoru. U radu se prikazuju temeljna polazišta Damjanovićeve metodologije, s osobitim obzirom na prethodne pristupe u proučavanju hrvatskoglagoljskih tekstova.

Ključne riječi: Stjepan Damjanović, hrvatsko glagoljaštvo, neliturgijski tekstovi, hrvatski književni jezik, metodologija

U opusu profesora Stjepana Damjanovića važno mjesto zauzimaju teme iz povijesti hrvatske filologije,¹ konkretno paleoslavistike, što je ključno ne samo za razmatranje toga dijela njegova opusa već i za razumijevanje njegovo-

---

¹ O plodnosti stvaralaštva i širini interesa Stjepana Damjanovića dobro svjedoči njegova bibliografija koju je povodom njegova 65. rođendana priredila Dubravka Luić Vudrag i objavila Hrvatska sveučilišna naklada.

va opusa u cjelini. Izvrsna upoznatost sa stvaralaštvom i dosezima njegovih prethodnika te veliko poštovanje prema ranijim istraživačima, čiji je niz nastavio, zamjetni su u svim njegovim tekstovima. Njihove spoznaje nadograđuje, a na pogreškama uči. Upravo se na tim temeljima oblikovala njegova jedinstvena metodologija.

S ograničenjima se dotadašnjih slavističkih pristupa susreće još sedamdesetih godina 20. stoljeća, istražujući jezične značajke Korizmenjaka *Koluničeva zbornika*. Ne zadovoljavajući se objašnjenjem koje zastupljenost starohrvatskih elemenata u tekstu promatra isključivo kao *prodor* elemenata narodnoga govora, što bi sugeriralo impersonalnu, nesvjesnu i nenamjernu radnju, Damjanović pokušava utvrditi postoji li kakva pravilnost u pojavi različitih jezičnih sustava. Govoreći o terminima *redakcija* i *recenzija*, više je puta upozorio na neprihvatljivost tvrdnji o nehotičnim glasovnim zamjenama i unosima (v. npr. 1994: 377). Dosljednost provedenih zamjena može naime ukazivati samo na svjestan i namjieran postupak. Otad je utvrđivanje glagoljaške koncepcije književnoga jezika i njezin opis u pojedinačnim tekstovima konstantom njegova opusa.

Starija je filološka metodologija, razvijana u okviru mladogramatičarske paradigme, usporedbom staroslavenskih i starohrvatskih jezičnih elemenata u pojedinome hrvatskome glagoljskome tekstu određivala stupanj njegove jezične pomlađenosti,² a potom na temelju toga procjenjivala i njegovu starost. Proučavanja su se jezika unutar takve metodologije nerijetko koncentrirala isključivo na podrijetlo jezičnih elemenata i popisivanje starohrvatskih inovacija. Proširenost je te metode moguće objasniti korpusom koji je dugo bio u središtu slavističkih istraživanja – liturgijskim tekstovima. Budući da na slavenskim jezicima ne postoje zapisi takve starine, prilagodba staroslavenskoga jezika novonastalim govornim zajednicama i nastanak pojedinih redakcija krajem 11., odnosno početkom 12. stoljeća omogućili su posredno iščitavanje njihove najstarije jezične povijesti, osobito zahvaljujući autoritetu i jezičnoj konzervativnosti liturgijskoga korpusa te relativnoj zatvorenosti toga skupa. Zbog navedenih se razloga razmjeru staroslavenskoga i starohrvatskoga jezika uobičajilo pristupati kao kronološkomu odnosu između “starijeg” i “mlađeg”, a prevladavanje je dijakronijskoga pristupa gurnulo

---

² Pokušaj je uspostavljanja egzaktnih kriterija na temelju kojih bi se pojedini tekst mogao svrstati u hrvatskostaroslavenski dio korpusa bio gdjekad motiviran praktičnim razlozima, kao što je određivanje građe za rječnik hrvatske redakcije staroslavenskoga jezika (usp. Nazor, 1963).

u drugi plan opis *sustava*³ jezika kojim su pojedini tekstovi pisani. Nedostaci su se takve metode pokazali osobito u trenutku kada se uz liturgijske tekstove počinju detaljnije proučavati i tekstovi drukčije funkcionalne usmjerenosti.⁴

Nastavljavajući ponajprije lingvostilističke analize Eduarda Hercigonje na tome području (usp. Hercigonja 1965; 1969; 1974; 1978), Damjanović za korpus istraživanja u svojoj doktorskoj disertaciji⁵ odabire zbornike neliturgijskoga sadržaja, što je zahtijevalo i intenzivnije promišljanje o metodi kojom bi se njihov jezik mogao primjerenije opisati. Uviđajući da prethodno opisana poredbena metoda ne može zahvatiti bit književnoga jezika u kasnijim razdobljima srednjega vijeka, Damjanović podcrtava nužnost razdvajanja povijesti “narodnoga” jezika od povijesti književnoga jezika (Damjanović 1984a: 11). Omjer staroslavenskih i starohrvatskih elemenata, naglašava, ne mora odražavati uvijek i jezični razvoj, već može biti (i jest!) uvjetovan načelima izgradnje književnoga jezika: “Već desetljećima naši stari tekstovi služe uglavnom za istragu kojoj je za cilj da pronade kakav element narodnoga govora. A to je premalo. Ti nam tekstovi nude puno više. Njih nitko nije pisao da bi zabilježio narodni govor.” (Damjanović 1980: 24) Proučavanje je povijesti književnoga jezika tek posredno i promatranje povijesti gramatičkoga ustrojstva; to je prije svega povijest *upotrebe* (Damjanović 1984a: 11), zbog čega uvijek valja voditi računa i o složenim izvanjezičnim čimbenicima. Temeljno je pritom pitanje: kakav su jezik glagoljaši smatrali prikladnim za knjige?⁶ (Damjanović 1984a: 11)

U početnome razdoblju hrvatske srednjovjekovne kulture, od 11. do 14. stoljeća, književni jezici temeljeni na slavenskim idiomima stoje u odnosu

³ O neutemeljenosti pretpostavke da će mladi glagoljski spomenici sadržavati i mlađe jezične crte, koje su prodrle iz narodnoga govora, usp. i: “jezik [je] u stvari sistem sistemâ u svakom periodu [...]. Da se kod toga zaista radilo o *sistemu*, pokazuje to što su se u određena vremena i na podmaklim razvojnim stupnjevima kadšto naknadno uvodili oblici koji se sasvim sigurno u narodu *nisu* govorili, i koji su bili mnogo stariji od onih koji su se prije toga – na jednom starijem razvojnom stupnju – upotrebljavali i bili u skladu s normama koje su tada bile na snazi.” (Hamm, 1963: 55–56)

⁴ To, naravno, ne znači da se za druga, specifična istraživanja poredbenopovijesna metoda ne može upotrijebiti, npr. u tekstološkim istraživanjima ili monografskim pristupima pojedinoj jezičnoj kategoriji. No uvijek valja imati na umu da je riječ o književnome jeziku.

⁵ Svoju je doktorsku disertaciju Stjepan Damjanović obranio 1981., a priredio za tisak 1984. godine.

⁶ U formiranju je Damjanovićevih razmišljanja o povijesti književnoga jezika i njegovoj normi važnu ulogu imala pretežno rusistička literatura (P. I. Avanesov, T. A. Degtereva, E. Kubrjakova, L. M. Skrelina, L. V. Ščerba, N. I. Tolstoj, V. V. Vinogradov i dr.).

diglosije (Mihaljević 2010: 230): hrvatski staroslavenski jezik kao viša inačica ima ulogu književnoga jezika, kojim su u to doba pisani i liturgijski i neliturgijski tekstovi, a starohrvatski se jezik kao niža inačica rabi u pisanoj praksi samo za praktične, svakodnevne potrebe (usp. i Hamm 1963: 54). No usložnjavanje je komunikacijskih potreba govornika s vremenom dovelo do proširivanja funkcija književnoga jezika i njegove drukčije funkcionalne diferencijacije. U trećoj četvrtini 14. stoljeća razvija se naime triglosija: ponajprije u beletrističkim tekstovima počinje se rabiti i treća varijanta – čakavskostaroslavenski amalgam (Mihaljević 2010: 231), u koji će se s vremenom početi ugrađivati i kajkavski elementi. Jezik je hrvatske pismenosti toga razdoblja Damjanović (1997: 57) prikazao trojnom shemom: hrvatskostaroslavenski (u liturgijskim knjigama), hrvatskostaroslavenski (u beletrističkim tekstovima), hrvatski (u pravnim tekstovima). U hrvatskome su srednjovjekovlju ti slavenski idiomi na glagoljaškome prostoru opsluživali zajedno sve funkcije koje je latinski jezik opsluživao sam.

Hrvatski su glagoljaši prikladnost jezika određivali (i) s obzirom na njegovu funkciju, a različitost je funkcija utjecala na razlike u oblikovanju norme. Damjanović često napominje da nakon napuštanja staroslavenske norme nisu za sobom ostavljali nered, već uspostavljali novi red (Damjanović 1984b: 73). Opis norme književnoga jezika mora obuhvatiti kategorije koje su u pojedinom tekstu stabilne i uredno se ostvaruju te utvrditi što je *postojano* i što ga povezuje u cjelokupnost: “Samo ako smo temeljito opisali stanje koje prethodi [uključujući i ono postojano/zajedničko, nap. I. E.], možemo u stanju koje slijedi nabrojiti ono što je drugačije.” (Damjanović 1984a: 10) Tek potom može uslijediti opis zabilježenih miješanja, no uvijek praćen kontekstualizacijom jezičnih elemenata i pozornošću usmjerenom na način izgradnje književnoga jezika: “Važno je međutim naglasiti da posredujemo krivu sliku ako ne spominjemo primjere koji su dosljedno ostvareni po jednoj matrici jer ispada da se miješa sve, a to može sugerirati nered. Stoga ću na početku razmatranja [...] pobrojiti ono što je stabilno, a što se ostvaruje (gotovo) jednako, a tek onda govoriti o miješanju.” (Damjanović 2008a: 189–190) Iako je omjeravanje o staroslavenski i starohrvatski pol nezaobilazno, za opis je književnoga jezika nebitno utvrđivanje kojih je elemenata više, a kojih manje, odnosno koji od njih prevladavaju u pojedinom tekstu; cilj je izdvojiti čimbenike koji pokazuju da su pojedini glagoljaški pisci u svojim prijevodima, obradama i prijepisima pokušali provesti jedinstvenu književnojezičnu koncepciju (Hercigonja 1978: 150–151). Funkcionalna diferencijacija pokazuje da su glagoljaši aktivno razmišljali

o književnome jeziku (ili: književnim jezicima) i svjesno ga oblikovali. S jedne su strane raspolagali višestoljetnom tradicijom staroslavenskoga jezika, čija je norma uživala veći prestiž te bila autoritetom i uzorom, a s druge su strane imali mogućnost oblikovati književni jezik na novim temeljima – ponajprije čakavskome sustavu. Čak i u onim tekstovima čiji je jezik izrazitije utemeljen na govornim idiomima ne raskida se veza s tradicijom, već se staroslavenski elementi rabe za stilsko dotjerivanje izraza.

Normu su staroslavenskoga jezika hrvatski glagoljaši dobro poznavali i njegovu su tradiciju osjećali kao svoju, posežući za tim sustavom kao riznicom dodatnih stilskih mogućnosti. U skladu s tim njihova su odstupanja od te norme najčešće posljedica *stava* i *odabira*, a ne neznanja (Damjanović 1984a: 179; 1993; 1994: 380–381; 2002: 68). Povijest književnoga jezika, između ostaloga, mora opisati i promjene u shvaćanju norme, broju funkcija, stilistički rekvizitarij, socijalno ustrojstvo i sl. U pojedinim tekstovima Damjanović uočava da se variranjem jezičnih sustava provodi svojevrsna hijerarhizacija likova⁷ ili se pak starohrvatski elementi pojavljuju u posve određenu kontekstu.⁸ Manjkavost i neadekvatnost kvantificirajuće metode, koja jezik teži precizno odrediti isključivo na temelju brojenja jezičnih elemenata različitih sustava, osobito se dobro pokazuje upravo u tim primjerima: stilske značajke tekstova ostaju posve izvan takvih opisa.

Kako bi oblikovali književni jezik prihvatljiv na što širem području (Damjanović 2009: 400), glagoljaši u njega s vremenom uvode kajkavštinu.

⁷ Individualizacija je likova zabilježena u neliturgijskim zbornicima, u kojima se primjerice u govoru Krista ili proroka koji ga najavljuje ili govori u Božje ime rabi zamjenica *azъ*, dok u govoru običnih smrtnika dolazi uvijek *ê* (Damjanović 1984a: 126). Moguće je i da se u govoru Boga pojavi *ê*, no uz smrtnike se nikada ne rabi *azъ*. Damjanović je pojavu zabilježio u *Korizmenjaku Kolunićeva zbornika*, a provodi se i u *Petrisovu zborniku*, što je u svojoj disertaciji utvrdio Eduard Hercigonja.

⁸ Znakovito je da se u *Korizmenjaku Kolunićeva zbornika* ikavski refleksi jata načelno ne pojavljuju u parafrazama ili citatima evanđelja, već u dijelovima propovijedi koji su “zapravo primjeri iz života i kojima se potkrepljuje osnovna misao.” (Damjanović 2008b: 275) U *Vinodolskom i Petrisovu zborniku*, u kojima je zabilježen znatniji broj elemenata iz kajkavskoga sustava, ikavski refleksi jata ne dolazi uz izrazite kajkavizme (Damjanović 1984a: 161–162). “Takvo postupanje [...] svjedoči da se radilo o inteligentnim piscima koji su imali smisla za harmoniju jezičnih elemenata. To nas obavezuje da u drugim prilikama, kada nam se njihov jezični postupak učini neobičnim, više razmišljamo o njihovom stavu, a manje pripisujemo njihovu tobožnjem neznanju.” (Damjanović 1984a: 162) Ipak, takva se harmonija ne mora provoditi uvijek. Primjerice, u *Reguli svetoga Benedikta* zamjenice *čto* i *ča* ne rabe se uvijek uz elemente odgovarajućega sustava, no to pokazuje da “obje te zamjenice [prevoditelj(i), nap. I. E.] drže ravnopravnim elementima svoga pisanoga jezika koji je pod snažnim utjecajem i govornoga jezika i (svagdanje) lektire.” (Damjanović 2008a: 192)

Damjanović ističe da je unos elemenata iz toga jezičnoga sustava moguće promatrati isključivo kao namjieran čin, a ne slučajnu ili nesvjesnu pojavu ili pak omašku zbog neznanja:

“Odmah treba reći da *kaj* u kontekstu ovakvih istraživanja ima znatno složenije značenje nego što je ono jednoga kajkavskoga leksema u nekajkavskom tekstu. Naime, njegova jasna pripadnost uključuje i jasnu svijest onoga koji ga upotrebljava. Kada je glagoljaš sjedao za stol da piše i kada je (na)pisao *kaj*, on ga nije mogao ne primijetiti; spontana ‘pogreška’ tu je gotovo isključena. Taj je leksem bio (i jest) ‘zaštitni znak’ jednoga drugog sustava i upotrebljavajući taj leksem glagoljaš poka-zuje svoj odnos prema tom sustavu: to je, u najmanju ruku, odnos toleriranja, a, još znatno češće, to je prihvaćanje nečega drugog, ali isto njegovog, bliskog.” (Damjanović 1984a: 171)

Početak je to “konceptije o miješanju narječja kao temelju zajedničkog književnog jezika svih Hrvata.” (Damjanović 1984a: 23) Raščlanjujući jezične slojeve neliturgijskih zbornika, Damjanović nikada ne gubi iz vida metodološku zamku, a to je moguća projekcija suvremenoga stanja i na rana razdoblja postojanja hrvatskih narječja. U vezi s tim postavlja pitanje na koje povijesna dijalektologija ni danas nije dala odgovor: što možemo smatrati kajkavizmom u pojedinom vremenskom odsječku, a da nas pritom ne zavede današnji jezični osjećaj? (Damjanović 1984a: 156–157) Povijesna bi dijalektologija i povijest hrvatskoga književnoga jezika tek trebale pokušati opisati što je u starijim jezičnim razdobljima zajedničko blago kajkavštine i čakavštine, a što specifičnost svakoga od tih jezičnih sustava. Buduća će istraživanja vjerojatno pokazati da nisu svi primjeri koje Damjanović navodi kao takve zaista kajkavizmi. Ta je činjenica posljedica upravo nedostatka pouzdanije i sigurnije povijesnodijske metodologije, čega je i sam svjestan, zbog čega klasifikaciju jezičnih elemenata uvijek provodi s oprezom i nužnom dozom ograde.

U svojim je radovima Stjepan Damjanović ponudio još jednu poticajnu smjernicu za buduća istraživanja hrvatskoga glagoljaštva, čiji veći odjek tek treba očekivati, a riječ je o pristupanju glagoljskim tekstovima s aspekta teorije jezika u kontaktu (v. Damjanović 1984a: 38–42). S obzirom na specifično supostojanje elemenata staroslavenskoga i starohrvatskoga sustava u neliturgijskim zbornicima, Damjanović razmatra kakvi su sve tipovi jezičnih dodira među njima (v. i Damjanović 2009: 352), pri čemu je posebna otegotna okolnost činjenica da je riječ o genetski srodnim jezičnim sustavima. Rasprave koje promatraju odnos tih dvaju sustava kroz prizmu sociolingvistike pojavile su se tek početkom 21. stoljeća (v. Mihaljević 2009; 2010).

Opis književnoga jezika hrvatskih glagoljaša konstantom je opusa Stjepana Damjanovića. Iako je glavnina profesorovih radova posvećena hrvatskoglagoljskim tekstovima usmjerena na razdoblje srednjega vijeka, kontinuitet njegova interesa i metodologije uočljiv je i u njegovim radovima o pojedinim novovjekovnim temama.⁹ Najvažniji se njegov prinos krije upravo u jedinstvenoj metodologiji primijenjenoj u svim njegovim radovima, prije svega u argumentiranu odmaku od mladogramatičarskih pristupa koji su u svakome elementu hrvatskih jezičnih sustava vidjeli obilježje lokalnoga govora. U proučavanju je povijesti književnoga jezika upozorio i naglasio da staroslavenski i starohrvatski sustav valja promatrati na horizontalnoj, a ne okomitoj ravni, odnosno da ih valja promatrati kao dva bliska, ali razdvojena jezika, a ne kao dvije faze u razvoju istoga jezičnoga sustava. Njegova će istraživanja književnoga jezika hrvatskoglagoljskih (srednjovjekovnih) tekstova nesumnjivo ostati nezaobilaznom točkom za svaka buduća proučavanja hrvatskoga jezika u predstandardnome razdoblju.

LITERATURA

- Bibliografija Stjepana Damjanovića: U povodu 65. godišnjice života i 40. godišnjice rada* (2011) Prir. Dubravka Luić Vudrag, ur. Anita Šikić, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
- Damjanović, S. (1977) Slogotvorni *r* i *l* u *Korizmenjaku Kolunićeva zbornika*, "Radovi Zavoda za slavensku filologiju", sv. 15, str. 43–50.
- Damjanović, S. (1980) Jezik hrvatske srednjovjekovne književnosti, "Istra", god. 18, br. 3/4, str. 17–24.
- Damjanović, S. (1984a) *Tragom jezika hrvatskih glagoljaša*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb.
- Damjanović, S. (1984b) Jezik *Prvotiska* u kontekstu književnojezične prakse hrvatskih glagoljaša, "Slovo", br. 34, str. 63–80.

---

⁹ Analizirajući primjerice ispravke pogrešaka koje su se potkrale u glagoljičnome izdanju *Prvoga dela Novoga testamenta*, otisnuta u Urachu 1562., pokušava iščitati što pogreške i ispravci govore o jezičnim koncepcijama hrvatskih protestanata. Damjanovićevu pozornost zaokupljaju posebice one pogreške koje nisu klasične tiskarske, već kojima se zahtijevaju izmjene na fonološkoj, morfološkoj i leksičkoj razini ili pak u prilagodbi vlastitih imena (v. Damjanović 2010).

- Damjanović, S. (1993) Hrvatski glagoljaši i počeci hrvatskoga književnog jezika, "Croatica", br. 37/38/39, str. 93–96.
- Damjanović, S. (1994) Jazik otačkaski, "Bogoslovska smotra", god. 64, br. 1–4, str. 376–381.
- Damjanović, S. (1997) Jezičnostilska raslojenost hrvatskoglagoljskih srednjovjekovnih tekstova, "Croatica"s, br. 45/46, str. 57–69.
- Damjanović, S. (2002) *Jedan pogled u hrvatsko glagoljaštvo*, u: *Slavica Comparativa: Sbornik k životinju jubileu prof. PhDr. Miroslava Kvapila, DrSc.*, Euroslavica, Prag, str. 67–71.
- Damjanović, S. (2008a) *Jezik glagoljične Regule svetoga Benedikta*, u: *Jezik hrvatskih glagoljaša*, Matica hrvatska, Zagreb, str. 181–205.
- Damjanović, S. (2008b) *Refleksi jata u Korizmenjaku Kolunićeva zbornika*, u: *Jezik hrvatskih glagoljaša*, Matica hrvatska, Zagreb, str. 251–276.
- Damjanović, S. (2009) *Staroslavenski i starohrvatski u hrvatskim srednjovjekovnim tekstovima*, u: Bratulić, Josip (i dr.), *Povijest hrvatskoga jezika I: Srednji vijek*, Croatica, Zagreb, str. 351–403.
- Damjanović, S. (2010) *Slova ostavljena i pogrišena*, u: Dukić, Davor – Žagar, Mateo (ur.), *Knjige poštujući, knjigami poštovan: Zbornik Josipu Bratuliću o 70. rođendanu*, Matica hrvatska, Zagreb, str. 267–282.
- Hamm, J. (1963) Hrvatski tip crkvenoslavenskog jezika, "Slovo", br. 13, str. 43–67.
- Hercigonja, E. (1965) Iz radova na istraživanju sintakse i stila nekih glagoljskih neliturgijskih kodeksa 15. stoljeća, "Radovi Zavoda za slavensku filologiju", sv. 7, str. 119–141.
- Hercigonja, E. (1969) Za nov pristup kompleksu glagoljaške neliturgijske književnosti (uz 500-godišnjicu *Petrisova zbornika*, 1468–1968), "Telegram", br. 458, str. 14–15.
- Hercigonja, E. (1974) Kajkavski elementi u jeziku glagoljske književnosti 15. i 16. stoljeća (prilog istraživanju kontinuiteta hrvatskoga književnog jezika), "Croatica", br. 5, str. 169–245.
- Hercigonja, E. (1978) Metodološke pretpostavke analize hrvatskoglagoljskih zbornika 14–16 stoljeća, "Filologija", br. 8, str. 147–152.
- Mihaljević, M. (2009) *Hrvatski crkvenoslavenski jezik*, u: Bratulić, Josip (i dr.), *Povijest hrvatskoga jezika I: Srednji vijek*, Croatica, Zagreb, str. 283–349.
- Mihaljević, M. (2010) *Položaj crkvenoslavenskoga jezika u hrvatskoj srednjovjekovnoj kulturi*, u: Velev, Ilija – Girevski, Aco – Makarijoska, Liljana – Piperkoski, Ilija – Mokrova, Kostadina (ur.), *Zbornik na trudovi od Megjunarodniot naučen sobir "Sveti Naum Ohridski i slovenskata duhovna, kulturna i pismena tradicija (organiziran po povod 1100-godišnjinata od smrtta na sv. Naum Ohridski)*, Univerzitet Sv. Kiril i Metodij, Skoplje, str. 229–238.
- Nazor, A. (1963) Jezični kriteriji pri određivanju donje granice crkvenoslavenskog jezika u hrvatskoglagoljskim tekstovima, "Slovo", br. 13, str. 68–86.

SUMMARY

STJEPAN DAMJANOVIĆ'S METHODOLOGICAL CONTRIBUTION(S) TO CROATIAN GLAGOLITISM RESEARCH

Ivana Eterović

The attempt to determine the Glagolitic conception of literary language and its description in the individual texts, mainly those non-liturgical, are a constant in the opus of Stjepan Damjanović. He is most interested in the way Glagolitic monks formed their attitudes towards the proper literary language within the gap between the use of Old Church Slavic and Old Croatian language, particularly the Chakavian system. The centuries long tradition of the use of Old Church Slavic was at their disposal, but they also had the possibility to build the literary language on the Old Croatian base in order to ensure its intelligibility and achieve its acceptability in a wider area. In this article the basic principles of Damjanović's methodology are presented, particularly with respect to the previous approaches to the study of Croatian Glagolitic texts.

Key words: Stjepan Damjanović, Croatian Glagolitic, nonliturgical texts, Croatian literary language, methodology

Primljeno 28. veljače 2012.